

ótleşiwlerden ózgesheligi bar, yaǵnıy frazeologiyalıq birliktegi komponentlerdiń bári mánisinen tolıq, birotala ayrılıp qalmaydı, al, geyparaların mánilerine jaqın keledi. Solay etip, frazeologiyalıq birliklerdiń mánileri ayırım komponentlerdiń mánilerinen bólinip, qashıqlasıp ketpesten, birewiniń mánisine baylanıslı bolıp turadı. Bunday frazeologizmler frazeologiyalıq birlikler delinedi. Frazeologiyalıq birlikler sıpatında qaraqalpaq tilindegi ayırım rawısh mánili frazeologizmlerdi kórsetiwge boladı. Mısalı:

1. Sabirov ornınan uship turıp, jáne qaytadan ornına otırıp, ókpelegen baladay bulıyıp, kóziniń qıyǵı menen, alarıp qarap, qaltasına qolın suǵıp, maxorka qaltasın aldı da, qolları qaltırıp shılıp oradı. (K.S.)

2. Qanıqlısh *öldim azarǵa* tawǵa iyeklesti. (Sh.S.)

Bunda kóziniń qıyǵı menen – tuwrı qaramay, jaqtırmay, öldim azarǵa – zorǵa, zordan degen mánilerdegi rawısh frazeologizmler frazeologiyalıq birlikler bolıp esaplanadı.

Frazeologiyalıq dizbekler – qaraqalpaq tilindegi frazeologiyalıq sóz dizbekleri komponentleriniń semantikalıq jaqtan birigiwshiligi boyınsha úşinshi bir túri. Frazeologiyalıq dizbeklerde frazeologizm quramındaǵı komponentler mánilerin saqlaǵan boladı. Biraq olar óz aldına bólek mánı ańlatpastan, bári birge ulıwmalıq, bir mánige iye bolıp keledi. Bul komponentler usı jeke mánileriniń birigiwinen frazeologiyalıq mánini keltirip shıǵaradı jáne quramındaǵı sózler dáslepki, jeke turǵandaǵı mánisin birotala joǵaltıp jibermesten, bári birigip bir mánı bildirip keledi. Bunday birlikler **frazeologiyalıq dizbekler** dep júritiledi. Frazeologiyalıq dizbekler de rawısh frazeologizmlerdiń bir bólegin quraydı. Qaraqalpaq tiliniń leksikalıq quramında olar belgili orn tutadı. Mısalı:

1. Qunnazar menen Allanazar Togızbaevqa **jalınp-jalpayıp**: «ózlerimiz dúzeyimiz, qatarımızda kópten beri bar edi. Rayonda bizlerdiń de sizdiń arqańızda júzimiz tómen bolmasın, – dep, **jalınp-jalpayıp**, zorǵa degende qatal sógiske qayıl etip qalıp edi. (Sh.S.)

2. «Burq» etip aq tütün shıqqan waqıtta **qos qollap** barıp: «minekey, taqsır!» dep qolına uslattım. (Sh.S.)

#### Ádebiyatlar

1. Bekbergenov A. Qaraqalpaq tiliniń stilistikası. –Nókis: 1990.
2. Bekbergenov A. Frazeologiyalıq sóz dizbeklerindegi sanlıqlar.
3. Pirniyazov Q., Pirniyazova A. Qaraqalpaq tiliniń leksikası. –Nókis: 2000.
4. Pirniyazova A. Qaraqalpaq tilindegi feyil frazeologizmlerdiń leksika-semantikalıq ózgeshelikleri. – «Ózbekstan ilimpaz hayal-qızlarınıń ilim-texnika rawajlanıwında tutqan ornı» ilimiy-ámeliy konferenciyasınıń teziseri. –Nókis: 2005, 12-b.
4. Yusupova B. Adektiv frazeologizmlerdiń stilik qollanıwı. – «Ózbekstan ilimpaz hayal-qızlarınıń ilim-texnika rawajlanıwında tutqan ornı» ilimiy-ámeliy konferenciyasınıń teziseri. –Nókis: 2005, 6-b.
5. Yusupova B. Frazeologiyalıq qaraqalpaq til biliminiń jeke tarawı sıpatında qalıplestiriwdiń áhmiyeti. – «Jámiyetniń rawajlanıwında ilimpaz hayal-qızlarınıń ornı» atamasındaǵı Respublikalıq ilimiy-ámeliy konferenciya materialları. –Nókis: 2011.

#### РЕЗЮМЕ

Qaraqalpaq tilida rawısh turkumiga oid boǵan frazeologizmler tilshunoslikda oʻzining chuqur ilmiy tadqiqini kutayotgan masalalardan hisoblanadi. Maqolada qaraqalpaq tilidagi rawısh frazeologik birikmalar semantikasining oʻziga xosliklari oʻrganilgan. Shuningdek, soʻz birikmalari va iboralar tipologik tahlil etilgan.

#### РЕЗЮМЕ

**Фразеологические единицы с компонентами** наречия в каракалпакском языке относятся к числу вопросов, требующих глубокого научного исследования в лингвистике. В статье исследуется специфика содержания наречных фразеологических сочетаний в каракалпакском языке. Также предоставляется типологический анализ фраз и выражений.

#### SUMMARY

Phraseologisms belonging to the group of adverbs in the Karakalpak language are among the questions requiring deep scientific research in linguistics. The article examines the specificity of the content of the adverb in phraseological combinations in the Karakalpak language. Typological analysis of phrases and expressions is also provided.

### KEÑESBAY RAXMANOVTIŇ PROZALÍQ SHÍĠARMALARÍNDÁ SOMATIZMLIK FRAZEOLIZMLERDIŇ QOLLANÍLÍWÍ

U.Q.Jañabaeva – magistrant

*Berdaq atındaǵı Qaraqalpaq mámleketlik universiteti*

**Tayanch soʻzlar:** frazema, somatizm, semantika, frazeologik soʻz birikmalari, somatikali frazemalar.

**Ключевые слова:** фразема, соматизм, семантика, фразеологическая лексика, соматическая фразеология.

**Key words:** phraseme, somatizm, semantics, phraseological units, somatic phraseology.

Frazeologizmlerdiń ishinde ayırım sózler semantikalıq jaqtan ayrıqsha kózge túsip, onıń uytqısı retinde xızmet etedi. Bunday sózler frazeologizmlerdiń quramında

Berilgen mısallarda jalınp-jalpayıp – kóp jalınıw, zorǵa degende, qos qollap – eki qolı menen degen mánilerdegi frazeologiyalıq dizbekler túrindegi rawısh bolıp esaplanadı.

Qaraqalpaq tilinde rawısh frazeologiyalıq sóz dizbekleri kóp qollanıladı. Bunda eki yamasa onnan da kóp bolǵan komponentler (sózler) qatnasadı. Olardıń mánileri jıynalıp barıp, bir pütün turaqlasqan sózlerdiń dizbeginen payda bolǵan mánini keltirip shıǵaradı. Olardıń ańlatqan usınday mánileri dara sózlerdiń ańlatqan mánileri menen sinonim bolıp keledi. Jáne bir ózgesheligi rawısh frazeologiyalıq sóz dizbekleri is-hárekettiń belgisi mánilerin bildirip kelgende, onı tásirli hám obrazlı etip sıpatlap kórsetedi.

Qaraqalpaq tiliniń leksikası oǵada bay bolıp, onıń kórkemligin sinonimler, omonimler, antonimler, paronimler, tabu hám evfemizm sózler, sonday-aq mánisi bir sózge ten barabar frazeologiyalıq sóz dizbekleri keltirip shıǵaradı. Qaraqalpaq tiliniń ózine tán ózgeshelikleriniń biri onda astarlı mánidegi sózler dizbeginiń yaǵnıy frazeologizmlerdiń qollanıwı bolıp, onda rawısh frazeologizmler salmaqılı orın iyeleydi. Bunda onıń quramı ózine tán ózgesheliklerge iye bolıwı menen belgili.

Qaraqalpaq tilindegi turaqlı sóz dizbekleri qanday da bir sóz shaqabı sheńberinde jumсалatıwını onıń belgili bir sóz shaqabına qatnaslı bolıp keliwinen de kórinedi, sonıń menen birge onıń usı sóz shaqabı kólemindegi sózge sáykes ekvivalent bolıp keliwin bildiredi.

Qaraqalpaq tilinde de frazeologiyalıq sóz dizbekleriniń sóz shaqaplarına qatnası boyınsha bir túri – rawıshlik frazeologiyalıq sóz dizbekleri atawısh turaqlı sóz dizbekleriniń eń ónimli qollanılgan túri bolıp esaplanadı. Rawıshlik turaqlı sóz dizbekleri tilde jumсалǵanda is-háreketti hár qıylı mánilerde sıpatlaydı. Olardıń sınıqlıq, muǵdar-dárejelik, qarsılaslıq, waqıtlıq, sebeplik, orınlıq hám t.b. belgilerin bildirip keledi. Olar tildıń tásirliwiniń arttıradı. Rawısh turaqlı sóz dizbekleri tilde ádewir kóp bolıp, obrazlılıqtı payda etip keliwi menen belgili. Solay etip, qaraqalpaq tilinde rawıshlik sóz dizbekleri ónimli qollanıladı.

qaytalanıp otıradı. Máselen, til, júrek, kóz, awız, qol, tis, ayaq, h.t.b. sózler uytqı sózler qatarına jatadı [1:31].

Professor E.Berdimuratov “Qaraqalpaq tilindegi sóz

dizbekleriniń kópshilik toparı adamzat turmısında belgili bir áhmiyetke iye bolıp kelgen eń jaqın predmetler menen qubılıslar dógerinde payda bolǵanın kóremiz”,- degen pikirdi aytadı hám adam músheleriniń atamalarına baylanıslı (til, awız, júrek, ayaq, qol, bet, bas, murın, qulaq, ókpe hám t.b.) sózler frazeologiyalıq sóz dizbekleriniń quramında kóp ushırasatúǵının kórsetedi [2:137].

Qaraqalpaq til biliminde adamnıń dene músheleriniń frazeologizmlerdi kóplep ushıratamız. Qaraqalpaq tiliniń frazeologizmler til mádeniyatı, táriyxıy rawajlanıwında ayırıqsha orın tutadı.

Kórkem sóz sheberi K.Raxmanovtıń “Payǵambar jasındaǵı kúyew” romanında somatizmgerge baylanıslı frazeologizmlerdi kóplep ushıratamız. Qaraqalpaq tiliniń frazeologiyalıq qatlamınan keń paydalanǵan jazıwshı shıǵarmada waqıyalarlı ashıp beriwde, qaharman portretin jasawda hám dialoglarda somatizmgerge baylanıslı frazeologizmlerdi jiyi paydalanǵanlıǵın kóriwimizge boladı.

“**Bas**” sózine baylanıslı somatikalıq frazeologizmler. Mısalı: Endi ǵarrınıń ángimesine iqlası bolmadı, duzsız adamnıń ǵapindey, qayda bolsa da **basın alıp ketkisi** keldi... (132-bet).

Shańaraq aǵzalarınń **bası quralıp** azandaǵı chayǵa otırdı (129-bet).

Eki háptedeı boldı úyine de **basın suqpadı** (110-bet).

Kúni menen oyın shıǵar dep onsha **bası aylanbay** otırda, Japaq “oyınnan oymaq shıǵarajaq” pa, qalay-aw (87-bet).

Bul mısallardaǵı **basın alıp ketiw**–“pútkilley ketip qalıw”, **bası quralıw**–“bir jerge jıynalıw”, **basın suqpa**–“qaytıp kelmew, aralaspa”, **bası aylanbay**–“oylamaw, qayǵırmaw, qıynalmaw” degen mánilerdi bildirip kelgen.

Bulardan basqa da shıǵarmada bas sózine baylanıslı **bası meń-zeń boldı** (131), **bas jazıw** (131), **bası aylanǵanday** (129), **bası bos** (133), **bas tartıw** (31), **bas jip taqpadı** (97), **basın shattı** (132) hám taǵı basqa frazeologizmler ushırasadı.

“**Kóz**” sózi menen baylanıslı somatikalıq frazeologizmler. Mısallar: -Qayıs gúrtik?-dep Minayxannıń da **kózleri uyasınan shıǵıp** ketti (88-bet).

Jas jigitle bundaylardı **kózine ilmeydi**... (51-bet).

**Kózdi ashıp jumǵansha** jigirmalaǵan jıl ótip ketipti-aw! (29-bet).

Hayalı onlaǵan jıldan keyin taǵı **kóz jarıp**, qızlı bolǵan eken (23-bet).

Biraq, qırq jastaǵısın **kóz jumıp** ala beriwge boladı (40-bet).

Bul mısallardaǵı **kózleri uyasınan shıǵıw**–“qattı qorqıw, hawlıǵıw”, **kózine ilmew**–“mensinbew”, **kózdi ashıp jumǵansha**–“tez, birden, dárriw”, **kóz jarıw**–“jas bosanıw, perzent kóriw”, **kóz jumıw**–“nemquraydı qaraw” degen mánilerdi ańlatadı.

Bulardan basqa shıǵarmada **kóz astınan qaraw** (164), **kózi jetiw** (56), **kóz salmaw** (153), **kózine shóp salıw** (38) hám taǵı basqa frazeologizmler ushırasadı.

“**Til**” sózi menen baylanıslı somatikalıq frazeologizmler:

**Tilindi tartıp** sóyle, Rámet!-dep keyigendeı keyipte sóyledi Vladimir (123-bet). Aqlıqlarım menen de **til tabısa almadım** (39-bet).

Bayaǵıları hayalı bunday ashshı ǵaplerdi **tiline baspaytuǵın** edi... (32-bet).

Ol qáte sóylep alǵanın bilip **tilin tisledi**, biraq kesh edi (109-bet).

Sonıń arasında ákesiniń jumısı ózgerip ǵa Maǵrıppa, ǵa Mashırıqqa kóship, barǵan jerindeı balalar menen **til tabısan** degen she taǵı basqa jaqqa kóship ketetuǵın edi (168-bet).

Bir nárselerdi aytpaqshı edi, durıslap **tili aylanbadı** (52-bet).

Esheyinde áytewir nársenge juwqıldap júrip, tap usınday sheshiwshi jerge kelgende **tiliniń baylanǵanına** qara (180-bet).

Bul mısallardaǵı **tilin tartıw**–“qasarıspaw, qarsı sóylemew”, **til tabısa almas**–“öz ara túsinişpew”, **tiline baspa**–“aytpaw”, **tilin tislew**–“ókiniw, nalınıw, qıynalıw”, **til tabıslıw**–“doslasıw, bir-birin túsinişiw”, **tili aylanbay**–“sóyley almay qalıw, únsiz qalıw”, **tili baylanıw**–“söyler sózin ayta almay qalıw” degen mánilerdi ańlatadı.

“**Júrek**” sózi menen baylanıslı somatikalıq frazeologizmler:

Ráhátin de, azabın da óziń kóre ber, aǵa, dep kúldi Rámetulla. **Júregiń sháwki** dep turǵan shıǵar? (147-bet).

Azanda óñeshinen durıslı hesh nársge ótpegenlikten ishleri qabısıp, **júrekleri sazdı** (146-bet).

“**Júrekleriniń túgi bar**” ballar eken, -dep oyladı Vladimir oǵan tań qalıp (157-bet).

Sonnan berli oynaqsıǵan **júregi ornına túsip**, pákize islep atır (21-bet).

Onısız da qatar júriwge **júrek ete almay** kiyatırǵan Japaq qápesten bosamaǵan qustay erkin hawa jutıp, mańlayına ırshıp shıqqan mup-muzday terin súrtti (46-bet).

Bul mısallardaǵı **júregi sháwki** dep–“quwanıw, más bolıw”, **júrekleri sazıw**–“ash bolıw”, **júreginiń túgi bar**–“qorıqpaw”, **júregi ornına túsip**–“kewili jay tabıw”, **júrek ete almay**–“aybınıw, seskeniw” degen mánilerin ańlatıp tur.

“**Awız, murın, tis**” sózleri menen baylanıslı somatikalıq frazeologizmler:

Kiriwde taǵı **awız ashılıp qaldı**, polǵa ǵalılar tóselgen, qol juwǵıshlar, súlgiler qoyılǵan... (173-bet).

Aylıqtıń üstine taǵı jartı aylıq, qara basınıń **awız-murnınan shıǵıp** atır (21-bet).

-Ay, láwetek ǵarrı goy bir teris qaytqan!-dep Jaqsıǵıl onı jek kórgendeı **murnın jıyırdı** (127-bet).

Ne qılasań ǵarrı qızdıń izinen **tisińniń suwın sorıp** (152-bet).

**Tisińizden shıǵarıp**, ǵap tarqatıp jibermeń (90-bet).

Bul mısallardaǵı **awız ashılıp qalıw**–“hayran qalıw”, **awız-murnınan shıǵıw**–“mol, liq tolı”, **murnın jıyırıw**–“mensinbew, jaqtırmaw”, **tisińniń suwın sorıw**–“ıqlası ketiw, háwes etiw”, **tisinen shıǵarmaw**–“hesh nársge aytpaw” degen mánilerdi ańlatadı.

“**Qas, qabaq, kirpik**” sózleri menen baylanıslı somatikalıq frazeologizmler:

**Qas qaǵım** payıtqa janı jay tapqanday boldı, jıynalıslı bolatuǵın bolsa úyrenshikli sózler goy (111-bet).

Úyde kempir-ǵarrı bolsa, áne, barıp turǵan mashaqat, solardıń **qas-qabaǵına qarap** is tutasań... (81-bet).

Ómirinshe **qabaǵınan qar jawıp**, beti gúzdıń aspanınday túnerip júretuǵın birewler bar-aw (28-bet).

Búgin túni menen **kirpigi ayqaspaw**, ol biyshara jolına ayday qarap otırǵan shıǵar? (128-bet).

Kóp jıllardan berli bunday essiz quwanǵan joq edi, túni menen jumısta qarawıl emes, sol jerdiń qudayınday bolıp, tańdı **kirpik qaqpaw** atırdı (101-bet).

Bul mısallardaǵı **qas qaǵım**–“tez, birden, dárriw”, **qas-qabaǵına qaraw**–“qapa qılmaw, rayın bayqaw”, **qabaǵınan qar jawıw**–“ashıwlanıw, qapa bolıw”, **kirpigi ayqaspaw**–“uyıqlamaw”, **kirpik qaqpaw**–“uyıqlamaw” degen mánilerdi ańlatadı.

“**Qulaq, iyek**” sózleri menen baylanıslı somatikalıq frazeologizmler:

Men ilgerideı ózinińge **qulaq-qaǵıs etken** másele boyınsha kelip edim (48-bet).

Erteń, baslıǵımızdıń **qulaǵına tiyse**, kimniń tawıp júrgen mış-mış dep aldına shaqırtsa... (90-bet).

Aldı menen, Japaq saǵan aytıp qoyayın, **qulaǵına quyıp** al! (121-bet).

Ara-tura ózine uqsaǵan ǵarıp-qáserlew qıylıları ótse, qısqa sálemlesedi, ayırımları **iyegin qaǵadı** (174-bet).

Rámetulla aǵa, bir jumıs penen kiyatırman. Pitedi dep **iyegim de qıshıp** kiyatırǵan joq... (55-bet).

Bul misallardaгi qulaq-qagis etken-“xabarlagan, aytqan”, qulagina tiyse-“esitse, xabari bolsa”, qulagina quyup al-“umitpa, yadinnan shigarma”, iyegin qagadi-“salemlisedi”, iyegi qishiw-“dametiw, umitleniw” degen manilerdi anlatip tur.

“Qol, ayaq” soʻzleri menen baylanisli somatikaliq frazeologizmler:

On kunnan keyin qoln jayip diywanashiliq etiwden qaytpaydi (126-bet).

Vladimir oʻgan “undeme” degendey qoln siltep namazin dawam ete berdi (124-bet).

Ata, pensiyaгa shiqqaninizгa neshe jil boldi?-dep tik ayaqtan turip soradi (120-bet).

Arbasi menen akelip olitki taslap ketken usi bala dep tutip berse, ayaqini aspannan ketkeni! (180-bet).

Vladimirdi qiyal tawladi, keshke shekem ayaqin jazip, qalanin ishinen aylanip qaytqisi keldi (164-bet).

#### Адебиётлар

1. Aynazarova G. Qaraqalpaq tilinde teñles eki komponentli frazeologizmlerdiñ leksika-semantikalıq hám stillik ózgeshelikleri. – Nókis: «Qaraqalpaqstan», 2015.
2. Бердимуратов Е. Хэзирги қарақалпақ тили. Лексикология. – Нөкис: «Билим», 1994.
3. Пахратдинов Қ., Бекниязов К. Қарақалпақ тилиниң фразеологизмлер сөзлиги. – Нөкис: «Қарақалпақстан», 2018.
4. Рахманов К. Пайғамбар жасындағы күйеу. – Нөкис: «Билим», 2010.

#### РЕЗЮМЕ

Maqolada Kengesbay Raxmanovning nasriy asarlarida somatizmlarga aloqador frazemalar oʻrganilgan. Frazemalarning maʼnolari yozuvchi asarlaridan olingan misollar asosida tahlil qilingan.

#### РЕЗЮМЕ

В статье исследуются фраземы относящихся к соматизмам на примерах работ Кенгесбай Рахманова. Значения фразем анализируются на основе примеров из произведения автора.

#### SUMMARY

The article deals with the study of phrases with somatic components on the examples of Kengesbay Rakhmanov’s work. The meaning of phrases are analysed on the basis of master-pieces of the author.

### ҚАРАҚАЛПАҚ ТИЛИ АРҚА ДИАЛЕКТИНИҢ БАЛЫҚШЫЛЫҚ ЛЕКСИКАСЫ

М.К.Кайпназарова – филология илимлари бойынша философия докторы

Әжанияз атындағы Нөкис мәмлекетлик педагогикалық институты

**Таянч сўзлар:** касбий сўзлар, балиқчилик лексикаси, қарақалпоқ тили шимолий шевасида балиқчилик соҳасига оид сўзлар.

**Ключевые слова:** профессиональная слова, лексика рыбководство, слова рыбководство северного диалекта каракалпакского языка.

**Key words:** speciality words, fishihg vocabualary, fishing vocabulary in the Karakalpak language of the northern dialect.

Халқымыздың турмыс-тиришилигинде, өмір тәжірийбесинде балықшылық кәсиби салмақты хызмет атқарып, азық-ауқатлық өнімлери де балықтан болғанлықтан ески балық тағам түрлери хәм олардың атамалары бүгинги күнге шекем сақланып қалған. Көпшилик адамлар балық аўлау кәсибин өзлериниң хоббийи, кәри деп қарап, хәўескер балықшы сыпатында шуғылланады.

Бүгинги күнде балықшылық тараўы, оны раўажландырыў мәселеси бойынша бир қатар қарар хәм ис-илажларды әмелге асырыў бойынша Өзбекстанда буннан былай интенсив усылларда: венгер-карпы, тияния, ылақа, форел, қара сазан сыяқлы балық түрлерин жетилистириў белгиленди. Демек, бул усы тараўдың алдағы ўақытларда да кәсиплик лексикасының байыўын, толығып барыўын, қолланылыўы жағынан мәниси тарайған сөзлердин қайта әмелий айланысқа ениўине үлкен имканият жаратылады деген сөз.

Бурынлары балық аўлау қуралларынан: шолты, қармақ, қаза, баспай, шанышқы т.б. пайдаланылса, бүгинги күнде бул қурал атамаларының айырымлары архаиклескен ямаса тарийхый сөзлерге айланған. Жәмиеттиң, өндристиң раўажланыўы балықшылық кәсибиниң бүгинги күнде де өз әхмийетин жойтпаўы, балықты өршитиў, көбейтиў ушын интенсив көллердин, суў объектлериниң, балық аўлау қуралларының пайда болыўы бул тараў бойынша кәсиплик лексиканың жаңадан-жаңа бирликлер менен толығыўына тийкар болады. Мәселен, суўға қамыс салыў – арнаўлы көллерде сақланып атырған балықларды азықландырыў ушын қайық пенен жүрип

Қуда түсиўге барғанна олар да қуwanıp қалди, булар да табани жерге тиймей ушып-ушып қайтти (70-bet).

Bul misallardaгi qol jayiw-“jaliniw, tileniw”, qol siltew-“itibar bermew”, tik ayaqtan turiw-“xizmet etiw, hürmet kórsetiw”, ayaq aspannan ketiw-“sátsizlikke ushiraw, isi júrispew”, ayaq jaziw-“dem aliw, tınıgıw”, tabanı jerge tıymew-“ókshesi zimiraw” degen manilerdi bildiredi.

Juwmaqlap aytqanda, jazıwshı K.Raxmanovtıñ prozalıq shıǵarmalarında somatikalıq frazeologizmler ónimli bolıp, olar manilik jaqtan hár túrli ózgesheliklerge iye bolıp jumsalǵan. Jazıwshı tildegi frazeologizmlerdi orın tártibin saqlaǵan halda sheber qollana bilgen. Shıǵarmadaǵı frazeologizmlerdiñ qurılısın, jasalıw jolların hám olardıñ manilik ózgesheliklerin anıqlaw, gápte basqa sózler menen baylanısıw usılların anıqlaw qaraqalpaq til biliminde áhmiyetli máselelerdiñ biri bolıp esaplanadı.

суўға көк пишен (қамыс) салыў исине байланыслы айтылады.

Балықшылық кәсибиниң қәлиплесийи ерте дәўирлерден-ақ басланғанлығы хаққында: «Қубла Арал диярында балықшылық хожалық мәденияты антик дәўир хәм ерте орта әсирлерде жолға қойылды хәм балықшылық кәсиби ийелери ретинде Әмиўдарья дельтасында Ал-Кардалия ўәлаяты этнослары, қарақалпақ қәўимлери жұмыс алып барды» – деген тарийхый мағлыўматлар келтириледи [1].

Бул мақалада балықшылық лексикасының изертленийи, қарақалпақ тили арқа диалектинде қолланылатуғын балық түрлери хәм дене мүшелерине байланыслы сөзлер хәм олардың қолланылыўы хаққында сөз етемиз.

Кәсиплик лексика саласында балықшылық лексикасы бойынша бир қатар изертлеўлер орынланды. Атап айтқанда, рус тил билиминде Н.Г.Олесова [2], татар тил билиминде О.Н.Бятикова [3], түркмен тил билиминде М.Сарыханов [4], қазақ тил билиминде К.Айтазин [5] тәрәпинен изертленип олардың мийнетлеринде балықшылық лексикасы тематикалық топарларға бөлинип, балық түрлери, дене мүшелери хәм балық тутыў қураллары атамаларына анализ исленген хәм лексика-семантикалық, сөз жасалыўдағы өзгешеликлери хаққында сөз етилген.

Қарақалпақ тил билиминде балықшылық лексикасы мәселелерине байланыслы ең дәслепки пикирлер Т.Бегжановтың 1960-1961-жыллардағы Мойнақ районында жүргизилген диалектологиялық экспедиция материаллары бойынша мақаласында сөз етилген [6]. Буннан басқа да бир қатар илимий топламларда